

**FREEDOM
OF MOVEMENT**

Zapewnianie dostępu do wymiaru sprawiedliwości osobom niepełnosprawnym w prawie UE, KPON ONZ i na innych podstawach

EUROPEJSKIE FORUM OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH

An-Sofie Leenknecht | 3 września 2013

www.edf-feph.org

Plan prezentacji

- Usuwanie barier w dostępie do wymiaru sprawiedliwości
- Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w KPON ONZ
- Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w prawie UE
- Zalecenia
- Wnioski

Usuwanie barier w dostępie do wymiaru sprawiedliwości

- Pozbawienie zdolności do czynności prawnych
- Stereotypy i uprzedzenia
- Brak dostępności i dostosowań
- Brak informacji i świadomości praw/środków prawnych
- Powody finansowe
- Powody motywowane strachem

Pozbawienie zdolności do czynności prawnych

- Instytucja podejmowania decyzji w imieniu osoby niepełnosprawnej i opiekun prawny
- Pozbawienie osobowości prawnej
- Brak prawa do podejmowania czynności prawnych bez opiekuna

Stereotypy i uprzedzenia

- Uznanie za niewiarygodnych lub niekompetentnych świadków
- Skargi zgłaszane do władz nie są traktowane poważnie
- Osoby z niepełnosprawnością psychospołeczną np. dyskredytowane z powodu swojej historii problemów ze zdrowiem psychicznym
- Zdolność do mówienia prawdy u osób niepełnosprawnych intelektualnie może być kwestionowana
- Osoby niesłyszące, niewidzące lub niesłyszące i niewidzące są uważane za niewiarygodne, gdyż nie mogą opowiedzieć, co widziały lub słyszały

Brak dostępności i racjonalnych dostosowań

- Bariery komunikacyjne: brak tłumaczenia na język migowy
- Brak informacji na temat praw oraz pomocy prawnej w języku Braille'a, napisanych prostym językiem lub w formatach alternatywnych
- Fizyczna niedostępność posterunków policji i budynków sądowych

- **Brak informacji i świadomości praw i środków prawnych**
- **Powody finansowe**
 - Bezpłatna reprezentacja prawna
 - Koszty postępowania prawnego
- **Powody motywowane strachem: wiktymizacja i reputacja „kłopotliwych”**

Wyniki

- Negatywne doświadczenia osób niepełnosprawnych
- Naruszenia praw pozostają nieujawnione i nienaprawione
- Brak danych o sytuacji w zakresie dostępu do wymiaru sprawiedliwości
- Brak widoczności utrzymuje bezbronność osób niepełnosprawnych
- Brak zdolności do uczestniczenia w systemie wymiaru sprawiedliwości

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w KPON ONZ

- Artykuł 13 Dostęp do wymiaru sprawiedliwości
- Artykuł 5 Równość i zakaz dyskryminacji
- Artykuły 6 i 7 Niepełnosprawne kobiety i dzieci
- Artykuły 9 i 21 Dostępność
- Artykuł 12 Równość wobec prawa
- Artykuł 16 Wolność od przemocy, wyzysku i wykorzystania
- Artykuły 4, 3 i 29 Uczestnictwo i zaangażowanie

Artykuł 13 Dostęp do wymiaru sprawiedliwości

- skuteczny dostęp do wymiaru sprawiedliwości **na równi z innymi**
- na **wszystkich etapach postępowania**, w tym na etapach początkowych, jak dochodzenie wstępne,
- zarówno poprzez **udział bezpośredni jak i pośredni**, w tym występowanie w charakterze świadków
- **udogodnienia** proceduralne i odpowiednie do wieku
- **szkolenie** dla osób pracujących w obsłudze administracyjnej wymiaru sprawiedliwości

Artykuł 5 Równość i zakaz dyskryminacji

- na równych zasadach zinnymi
- Dyskryminacja **bezpośrednia i pośrednia**: działania dyskryminujące z perspektywy skutku lub celu są zakazane
- **Niezapewnienie racjonalnego dostosowania** stanowi dyskryminację
- Ułatwienia proceduralne i odpowiednie do wieku

Artykuły 9 i 21 Dostępność

- **Fizyczna dostępność** budynków i przestrzeni ogólnodostępnych
- **Dostępność informacji, komunikatów i postępowań** w alternatywnych formatach
- Zapewnienie **osoby do pomocy i pośredników**
- Zapewnienie innych **ułatwień**, by zapewnić uczestnictwo we wszystkich postępowaniach prawnych

Artykuł 12 Równość wobec prawa

- Odzwierciedla przesunięcie paradygmatu
- **Wszystkie osoby niepełnosprawne** cieszą się zdolnością prawną we **wszystkich aspektach życiowych** na równi z innymi
- Pozbawienie zdolności do czynności prawnych uniemożliwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości
- Prawo do podejmowania własnych decyzji i wykonywania praw, w tym podejmowania kroków prawnych
- Zasady postępowania Komitetu KPON w sprawie dostępności indywidualnych informacji na podstawie **Protokołu Opcjonalnego**

Artykuł 16 Wolność od przemocy, wyzysku i wykorzystania

- Ochrona w domu i instytucjach oraz poza nimi
- Wdrożenie skutecznych przepisów i polityk zapewniających, że przypadki przemocy, wyzysku oraz wykorzystania zostaną wykryte, zbadane i będą karane

Artykuły 4, 3 i 29(b) Uczestnictwo i zaangażowanie

- Uczestnictwo w **życiu publicznym**
- Uczestnictwo na równych zasadach z innymi w **systemie wymiaru sprawiedliwości**
- Jako sędzia, prawnik, prokurator, świadek, powód lub też członek ławy przysięgłych
- **Ścisłe konsultacje i aktywne zaangażowanie** osób niepełnosprawnych za pośrednictwem organizacji je reprezentujących
- Wszystkie aspekty administracyjne i dostępu do wymiaru sprawiedliwości

Przykładki praktyki orzeczniczej

- ZH v Węgry (ETPC): racjonalne dostosowanie w zarządzaniu wymiarem sprawiedliwości
- Kilka przypadków ETPC: ograniczenie dostępu do wymiaru sprawiedliwości na skutek pozbawienia zdolności do czynności prawnych stanowi naruszenie prawa do uczciwego procesu i skutecznego środka prawnego
- R vs DAI (Sąd Najwyższy Kanady): osoby z niepełnosprawnością intelektualną mogą zeznawać w sprawach karnych po zobowiązaniu do mówienia prawdy

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w prawie UE

- Ratyfikacja KPON ONZ przez UE
- Wymiar sprawiedliwości stanowi kompetencję dzieloną pomiędzy UE i Państwa Członkowskie
- Postępowanie UE w sprawie dostępu do wymiaru sprawiedliwości stanowi skuteczny mechanizm dla PC w kontekście realizacji ich zobowiązań z KPON
- Większa spójność w zakresie standardów praw człowieka i ochrony dla wszystkich 27 PC UE

The logo consists of a light blue cloud shape with a white outline. Inside the cloud, the words "FREEDOM" and "OF MOVEMENT" are written in a bold, sans-serif font. "FREEDOM" is in red, and "OF MOVEMENT" is in blue.

FREEDOM
OF MOVEMENT

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w prawie UE

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w prawie UE

- Karta praw podstawowych UE
- Traktat o funkcjonowaniu UE
- Prawo wtórne UE

Artykuł 47 Karty praw podstawowych UE

- **Prawo do skutecznego środka prawnego** i dostępu do sądu
- Każdy ma prawo do **sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia** jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy
- Każdy ma możliwość uzyskania **porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela**
- **Pomoc prawna** jest **udzielana** osobom, które nie posiadają wystarczających środków, w zakresie w jakim jest ona konieczna dla zapewnienia skutecznego dostępu do wymiaru sprawiedliwości

Artykuły 21 i 26 Karty Praw podstawowych UE

- Zakazana jest **dyskryminacja** ze względu na niepełnosprawność
- Unia uznaje i szanuje prawo osób niepełnosprawnych do korzystania ze środków mających zapewnić im **udział** w życiu społeczności

Traktat o funkcjonowaniu UE

- Artykuł 67(4) „Unia ułatwia dostęp do wymiaru sprawiedliwości, w szczególności przez zasadę wzajemnego uznawania orzeczeń sądowych i pozasądowych w sprawach cywilnych”
- Artykuł 10 „przy określaniu i realizacji swoich polityk i działań Unia dąży do zwalczania wszelkiej dyskryminacji, jak ze względu na niepełnosprawność”

Dostęp do wymiaru sprawiedliwości w prawie wtórnym UE

- Proponowana dyrektywa o zakazie dyskryminacji poza miejscem pracy: zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność w dostępie do ogólnodostępnych usług, jak dostęp do wymiaru sprawiedliwości
- Dyrektywa o swobodnym przepływie ludzi wymaga mechanizmów umożliwiających obywatelom UE dochodzenie swoich praw w przypadku odmowy wjazdu do innego PC UE
- Prawo i polityka UE w zakresie postępowaniakarnego

Prawo i polityka UE w zakresie postępowania karnego

- Strategia Rady Europejskiej w sprawie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości 2010-2014 (Program Sztokholmski)
 - Ochrona osób podejrzanych i oskarżonych
 - Ochrona ofiar
- Niepełnosprawność w kategorii „osoby bezbronne”
- Państwa Członkowskie muszą uwzględnić „osoby bezbronne” w toku przygotowania praw i programów wdrażających Program Sztokholmski

Dyrektywa 2010/64 w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego

- Osobom podejrzanym lub oskarżonym, które „nie mają czynnej lub biernej znajomości języka postępowania zapewnia się tłumacza ustnego oraz tłumaczenie niezbędnych dokumentów”
- Odpowiednia pomoc dla „osób z trudnościami w słuchaniu lub mówieniu”
- Osoby niepełnosprawne sklasyfikowane jako osoby „**w potencjalnie niekorzystnej sytuacji, w szczególności z powodu trudności fizycznych, które mają wpływ na ich zdolność do skutecznego komunikowania się**”
- Państwa Członkowskie muszą uwzględnić „wszelkie potencjalne słabości, które mają wpływ na zdolność danej osoby do zrozumienia postępowania i do bycia zrozumianym”

2013 Propozycja dotycząca specjalnych środków dla osób podejrzanych lub oskarżonych będących osobami bezbronnymi:

- Zapewnia, że „osoby, które nie mogą zrozumieć lub śledzić treści lub znaczenia postępowania z powodu wieku, stanu psychicznego lub fizycznego, otrzymają szczególną uwagę”
- Propozycja do tej pory nie dotyczy sytuacji osób niepełnosprawnych, które mogą zrozumieć i śledzić postępowanie, jednakże wymagają w tym celu dostosowań i dostępności
- Potrzeba podejścia do praw człowieka: osoby niepełnosprawne wyjęte z grupy osób „bezbronych”

Dyrektywa w sprawie standardów minimalnych w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw

- Preambuła (9) zakaz dyskryminacji ze względu na niepełnosprawność
- Preambuła (15) dostępność do pomieszczeń i dostęp do informacji
- Preambuła (21) udostępnianie informacji i porad z uwzględnieniem możliwości intelektualnych osoby, problemów ze słuchem lub mową
- Artykuł 3,2 informacje w prostym i zrozumiałym języku
- Artykuł 22 indywidualna ocena ofiar w celu ustalenia szczególnych potrzeb w zakresie ochrony – dotyczy także niepełnosprawnych ofiar

Zalecenia w oparciu o KPON ONZ

- Eliminacja przepisów pozbawiających osoby niepełnosprawne prawa do wykonywania czynności prawnych
- Wprowadzenie do prawa, polityk i praktyk prawa do dostępu do wymiaru sprawiedliwości wraz z odpowiednim wsparciem w razie potrzeby, z poszanowaniem autonomii, woli i preferencji danej osoby
- Wdrożenie praktyk i mechanizmów ułatwiających zeznawanie i uczestnictwo osób niepełnosprawnych
- Przyjęcie wymogów w zakresie dostępności fizycznej, środowiskowej, komunikacyjnej i informacyjnej we wszystkich aspektach zarządzania wymiarem sprawiedliwości
- Wprowadzenie obowiązkowego szkolenia dla wszystkich pracowników administracyjnych wymiaru sprawiedliwości w zakresie praw i potrzeb osób niepełnosprawnych oraz barier, z którymi się zmagają
- Prowadzenie konsultacji z osobami niepełnosprawnymi i ich aktywne angażowanie w formułowanie tych praw i projektowanie oraz przeprowadzanie szkolenia

Wnioski

- KPON obejmuje szeroką koncepcję wymiaru sprawiedliwości
- Osoby niepełnosprawne winny być postrzegane jako „pośredni” uczestnicy wymiaru sprawiedliwości i powinni być zaangażowani w ten system w szerszym ujęciu
- Wyzwanie: propagowanie KPON i jej ideałów w prawie UE i dostępu do systemu sprawiedliwości w ramach prawa UE i legislacji Państw Członkowskich

Czy cieszysz się
dostateczną wolnością
?

www.edf-feph.org

An-Sofie Leenknecht
AnSofie.Leenknecht@edf-feph.org